

2. Bachórz, J. Jak pachnie na Litwie i inne studia o romantyzmie / J. Bachórz. – Gdańsk, 2003. – 345 s.
3. Borkowska, G. Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej / G. Borkowska. – Warszawa: PAN, 1996. – S. 149–181.
4. Бородич, А. А. Экзистенциально-аксиологические проблемы в творчестве Э. Ожешко / А. А. Бородич // Wokół „Nad Niemnem” / pod red. J. Sztachelskiej. – Białystok, 2001. – С. 11–23.
5. Brzozowski, S. Eliza Orzeszkowa / S. Brzozowski // Eseje i studia o literaturze. T. 1. – Kraków: Ossolineum, 1990. – S. 422–430.
6. Miłosz, Cz. Historia literatury polskiej do roku 1939 / Cz. Miłosz. – Kraków: Czytelnik, 1996. – 472 s.
7. Ожешко, Э. Над Неманом / Э. Ожешко; пер. с пол. В. Лаврова. – Минск: Нар. асвета, 1985. – 383 с.

УДК 821.162.3

НАВАТАРСТВА РАМАНА “МАЛАДУШНЫЯ” ЧЭСКАГА ПІСЬМЕННІКА ЁЗАФА ШКВОРАЦКАГА

А. У. Вострыкава

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь
vostrikova72@mail.ru*

У артыкуле аналізуецца першы раман чэшскага пісьменніка другой паловы ХХ ст. Ёзафа Шкворацкага “Маладушныя”, які прадэманстраваў сваё наватарства ў часы, калі насаджаўся сацыялістычны рэалізм у чэшскай літаратуры. Наватарства выявілася праз інтэрпрэтацыю ваеннай тэмы, а таксама адметнасці кампазіцыі і стыль. Іронія, дэградацыя, гутарковая мова, шырокае выкарыстанне дыялогаў у рамане – менавіта праз гэтыя мастацкія элементы Шкворацкі дае экзистэнцыяльнае бачанне рэчаіснасці і гістарычных падзей вачамі маладога джазмэна Данні Сміржыцкага, якога можна лічыць alter ego самога аўтара. Названыя мастацкія дамінанты і становяцца прадметам літаратуразнаўчага разгляду ў артыкуле.

Ключавыя словы: Шкворацкі; раман “Маладушныя”; наватарства; іронія; дэградацыя; уплыў амерыканскай літаратуры.

INNOVATION OF THE NOVEL “THE COVARDLY” BY THE CZECH WRITER JOSEF SHKVORECKI

E. V. Vostrikova

*Belarusian State University
Minsk, Republic of Belarus
vostrikova72@mail.ru*

Article analyzes the first novel of the Czech writer of the second half of the 20 century, Josef Shkvoretsky, “The Cowardly”, who demonstrated his innovation at a time when socialist realism was implanted in Czech literature. Innovation manifested itself in the interpretation of the military theme, as well as in the peculiarities of composition and style. Irony, degeroization, spoken language, wide use of dialogues in the novel – through these artistic elements Shchvoretzky offers an existential vision of reality and historical events through the eyes of the young jazzman Danny

Smirzhitsky, who can be perceived as the alter ego of the author himself. The listed artistic dominants become the subject of literary analysis in the article.

Key words: Shkvoretsky; the novel “The Covardly”; innovation; irony; degeroization; the influence of American literature.

Раман чэшскага пісьменніка Ёзафа Шкворацкага (1924 – 2011) “Маладушныя” (1949) быў напісаны на самым пачатку таталітарнага перыяду ў савецкай Чэхаславакіі, адразу пасля камуністычнага путчу 1948 г., калі гвалтоўна па сталінска-жданаўскім узоры ў чэшскай літаратуры стаў насаджацца сацыялістычны рэалізм. “Раман радыкальна разыходзіўся з тагачаснымі літаратурнымі і ідэалагічнымі схемамі і канонамі”, – пісаў чэшскі літаратуразнаўца П. Блажычак [1, с. 7]. Надрукаваць кнігу аднаго з самых вольналюбівых і незалежных аўтараў другой паловы XX ст., зразумела, не было магчымасці, паколькі ні тэматычна, ні сваёй паэтыкай яна не адпавядала афіцыйна дазволенай літаратурнай парадыгме. Але і потым, у 1958 г., пасля палітычнай адлігі, стала ясна, што з’яўленне кнігі было дачасным, паколькі кансерватыўнае крыло КПЧ скарыстала рамана як падставу для падаўлення руху лібералізацыі ў грамадстве і культуры. Была распачата кампанія супраць аўтара і яго рамана. Шкворацкага пакаралі, людзей, адказных за выданне кнігі, выгналі з працы. Але сённяшня чэшская літаратурная крытыка адназначна называе твор адным з лепшых і найзначнейшых у чэшскай пасляваеннай прозе [4, с. 34]. Шкворацкі, па адукацыі амерыканіст і перакладчык У. Фолкнера, Э. Хемінгуэя і іншых амерыканскіх пісьменнікаў, спрабаваў спалучыць у сваім рамана традыцыі чэшскай сатырычнай прозы і прыёмы, уласцівыя для заходняй літаратуры XX ст. Тое, што паміж напісаннем і выданнем кнігі мінула дзесяць год і склала цэлы перыяд творчасці Шкворацкага, многае з якога было страчана, на думку Гелены Коскавай, чэшскай даследчыцы літаратуры, вельмі важна [2, с. 70]. Ужо першы твор пісьменніка адлюстравваў рэдкі талент маладога творцы. “Значны гістарычны момант канца Другой сусветнай вайны і патрыятычнае паўстанне супраць немцаў пад аўтарскім пяром змянілася ў калейдаскоп асобных індывідуальных лёсаў, якія ўсе разам склалі маласімпа тычны вобраз чэшскага малага мястэчка канца вайны. Костэлецкае паўстанне стала пэўнай мініяцюрай, мікракосмам Вялікай патрыятычнай вайны, ахвяры якой мы звыклі лічыць на мільёны” [2, с. 70]. Костэлецкія падзеі паказваюць людзей без фальшывых гістарычных масак, таму кожнае жыццё можа ў пэўным сэнсе ўспрымацца чытачом як трагедыя.

Дзеянне ў рамана адбываецца ў маленькім горадзе паўночнай Чэхіі Костэльцэ (гэта фіктыўная назва, пад якой хаваецца родны горад пісьменніка Нахад). Апісваюцца апошнія дні нямецкай акупацыі Чэхіі і Маравіі з 4 па 11 мая 1945 г. Раман мае форму вольна структураванага дзённіка, які вядзе дваццацігадовы хлопец Данні Сміржыцкі, у якім мы можам пазнаць па шэрагу рыс самога аўтара. У творы нібыта пратакольна запісваюцца падзеі акаляючага жыцця, без ацэнак і характарыстык таго, што адбываецца. У “Маладушных” вялікую ролю адыгрывае іронія. Яна ўзнікае пры супастаўленні розных падзей, учынкаў і памкненняў. Аўтар падае гэта як іронію самога жыцця. Дарэчы, чэшская літаратурная крытыка пазней будзе адносіць творчасць Ёзафа Шкворацкага да плыні іранічнай прозы, разам з раманамі Мілана Кундэры і Багуміла Грабала. Шкворацкі не ставіць перад сабой мэту стварыць сатыру на рэчаіснасць, ён адлюстроўвае жыццё, як яно ёсць, як рабіў Э. Хемінгуэй. Менавіта маладосць яго дваццацігадовага апавядальніка і вызначае пункт гледжання на тое, што адбываецца, менавіта ў ім своеасабліваецца рамана-сведчанне пра першыя дні чэхаславацкай незалежнасці пасля вызвалення краіны Чырвонай Арміяй.

Сям’я Данні даволі высокага сацыяльнага статусу, а сам ён пасля школы быў абавязаны працаваць рабочым на мясцовым заводзе Месершміта. Дарэчы, гэта поўнаасцю адпавядае біяграфічным перыпетыям самога Шкворацкага. Эпічныя эпізоды рамана чаргуюцца з медытатывнымі і спавядальнымі пасажамамі, а таксама апісаннямі пэўных драматычных падзей, у якіх удзельнічае галоўны герой. Кожная з васьмі глаў рамана прысвечана аднаму майскаму дню. Яны неаднолькавыя. Самая вялікая займае амаль дзевяноста старонак, а самая малая – усяго чатыры. Главы пачынаюцца сыходам Данні з дому, а заканчваюцца тым, што ён вяртаецца дахаты. Выключэнне складае першая частка, якая пачынаецца пасярод розных рэчаў, а таксама чацвёртая, калі герой хварэе і сядзіць дома. Сам Данні марыць пра каханне і незвычайную дзяўчыну, якую ён сустраэне ў Празе, куды паедзе вучыцца ва ўніверсітэт. Пакуль ён закаханы ў Ірэну, грае на саксафоне, бо джаз яго вялікае захапленне.

У творы апісаны час Пражскага паўстання і яго водгук у меншых гарадах, але “Маладушныя” нельга назваць гістарычным раманам, паколькі ў цэнтры ўвагі ўнутранае

жыщѣ выдуманана персанажа. Тым не менш гістарычны фон вельмі важны, паколькі вызначае ўплыў на галоўнага героя і фарміруе кампазіцыю. Данні становіцца храністам падзей, у якіх удзельнічае добраахвотна і выпадкова. Астатнія персанажы рамана не асветлены пісьменнікам у належнай меры. Найбольшая ўвага надаецца прыгажуне Ірэне, якая становіцца аб'ектам эратычных мар і думак Данні. Але і яна паказана не як персанаж, які жыве самастойным жыццём, а, хутчэй, існуе ў свеце і разважаннях апавядальніка.

Шкворацкі апісвае апошнія дні акупацыі і Пражскае паўстанне, якое атрымала назву “народнай рэвалюцыі”. Па сутнасці ж, яно не мела вялікага ўплыву на ваенныя падзеі Другой сусветнай, паколькі пачалося ўжо пасля смерці Гітлера і калі перамога Савецкай Арміі была непазбежнай, як і капітуляцыя Германіі. Былі баі, былі і ахвяры з двух бакоў. Але на думку сённяшніх чэшскіх гісторыкаў, культуролагаў і літаратуразнаўцаў, што пішуць пра творчасць Ёзафа Шкворацкага, Пражскае паўстанне пазней, у савецкія часы, палітызавалася, з яго быў створаны ідэалагічны і значна перабольшаны міф. Камуністычная прапаганда пачала называць яго “нацыянальнай рэвалюцыяй” і падносіць як змаганне пралетарыяту супраць капіталізму, які быў прадстаўлены нацысцкім рэжымам. У літаратуры і фільмах такая інтэрпрэтацыя падзей асабліва культывавалася пасля 1948 г., калі камуністы ўзялі ўладу ў свае рукі. Адназначна наватарства рамана Шкворацкага было ў тым, што ён паказаў Пражскае паўстанне не з ідэалагічнага пункту гледжання, а вачамі звычайнага чалавека, “знізу”, без пафасу. У творы гэтая гістарычная падзея пададзена як шэраг актаў супраціву дзеля самазахавання. Гераічнага пафасу, уласцівага савецкаму паказу ваенных падзей, няма. Па Шкворацкаму, боязь, маладушша, помста і жорсткасць – менавіта яны дамінавалі ў гэтыя майскія дні. Абсурд выступае наперад. Ён становіцца галоўным пачуццём пры апісанні апошніх дзён вайны на чэшскай тэрыторыі. Праз яго пісьменнік асуджае войны ўвогуле, пануючы гвалт і ідэалагічную сістэму, якая яго выклікала. Таму, на нашу думку, важны складнік рамана – гэта пошук аўтарам праз свайго героя такога разумення падзей, якія па-за межамі палітыкі, ідэалогіі і пэўных дагматаў. Гэта спроба экзістэнцыяльнага погляду на тое, што адбывалася. Аднак, спрабуючы вывесці свой твор з гісторыка-палітычнай сістэмы каардынат, аўтар дэманструе сваю залежнасць ад такіх рэалій. Усе чэхі паказаны раздзеленымі на тры групы. Першую складае старэйшае пакаленне, прадстаўнікі перадаважнага прывілеяванага пакалення. Яны хочуць дасягнуць жаданай мэты – рэвалюцыі – праз дамову з немцамі, без рызык і страт. Другая – камуністы. Яны больш радыкальныя. І ўрэшце індывідуалісты, з большага анархічна скіраваныя, якія кожны па-свойму бачаць рэвалюцыйны шлях. Амаль усё фарміруюць абставіны.

Апісаны Шкворацкім Костэлец застаўся ў баку ад эпіцэнтра паўстання, але майскія дні 1945 г. былі і тут вельмі бурнымі. Жыхары зрывалі нямецкія сцягі і вывескі, вывешвалі чэхаславацкія сцягі. Калі немцы праходзяць праз горад, паводзіны жыхароў змяняюцца. Яны бачаць стомленасць немцаў і пачынаюць поўніцца рэвалюцыйным натхненнем. Калі ж нейкія нямецкія салдаты дэманструюць жорсткасць і рашучасць, жыхары хаваюцца. Пачынаюць здымаць сцягі. Але ў Костальцы сфарміравалі ў гэты час дабравольніцкі атрад, куды ўступіў і Данні. Былі сутычкі з немцамі, з'явіліся забітыя і параненыя. Блытаніна ў горадзе нарастае, калі яго вуліцамі пачынаюць праходзіць былыя зняволеныя і вязні канцлагераў. Многія падзеі апошніх дзён вайны Шкворацкі апісвае не праз індывідуальную і калектыўную трагіку, а ў сатырычным ключы і з дапамогай гратэску. Калі над горадам нізка пралятае нямецкі знішчальнік, мэра горада хапае сардэчны прыступ. Калі ж з'яўляюцца першыя савецкія салдаты, менавіта тады пачынае нарастаць баявітасць і смеласць удзельнікаў так званай “народнай рэвалюцыі”. Мясцовыя “героі” пачынаюць здэкавацца з захопленых у палон нямецкіх салдат.

Падзеі падаюцца з перспектывы шараговага назіральніка, але не наіўнага чалавека. Яго разважанні афарбаваны інтэлектуалізмам. Аўтар паказвае, што Данні не хоча бачыць і разумець тое, што праходзіць перад яго вачыма, праз навізанае бачанне. Пра гэта сведчаць амаль першыя радкі рамана, калі Данні размаўляе з хлопцамі, удзельнікамі джазавага гуртка: “Сядзелі мы ў Порт Артуры і Бенні сказаў: “Так рэвалюцыя адкладваецца на нявызначаны час”. “Так”, мовіў я і сунуў кавалак у рот. “Па тэхнічных прычынах, ці не так?” [5, с. 11] Тэме неабходнасці рэвалюцыі прысвечаны і ўнутраны маналог Данні. Апісаныя рэвалюцыйныя падзеі пазбаўляюцца свайго ганаровага і слаўнага німба, але не прама. Многае паказана як бессэнсоўнае праз гратэскныя дэталі і метафары. Дарэчы, многія чэшскія літаратуразнаўцы адзначаюць, што пачатак рамана мае шмат падобнага са знакамітым пачаткам знакавага твора Я. Гашака “Прыгоды ўдалога ваякі Швейка”, і пэўнага ўплыву чэшскага пісьменніка першай паловы XX ст. на Шкворацкага нельга не заўважыць. Хаця ў Гашака, на нашу думку, дамінуе сатырычная стыхія, а ў Шкворацкага – татальная іронія.

Яшчэ пэўнае адценне на ўспрыманне падзей галоўным героем аказвае яго маладосць. Данні пастаянна знаходзіцца ў добрым настроі, яму ўсё падабаецца, ўсё цікава: і родны Костэлец, і сама рэвалюцыя, і дзяўчаты, і хлопцы, з якімі ён грае джаз (дарэчы, ім вельмі захапляўся і сам пісьменнік). Зразумела, што такія адносіны да свету крыху зніжаюць драматызм гістарычных падзей. Але ж і надаюць своеасаблівасць успрыняццю першых майскіх дзён у Чэхаславакіі, калі сыходзілі немцы і разам з рускімі надыходзіла перамога. Данні вельмі малады, і гэта дае магчымасць назіраць і бачыць свет дарослых людзей вачыма старонняга назіральніка і часам аўтсайдара.

У рамане яскрава прасочваецца сатырычная лінія. Сатыра Шкворацкага скіравана перш за ўсё супраць сярэдняга класа, да якога належыць і яго герой Данні, але ён не хоча прымаць лад жыцця і погляды на свет сваёй сацыяльнай групы. Рабочы клас жа ў творы, які звычайна атаясамліваўся з камуністычнай ідэалогіяй, абмаляваны вельмі павярхоўна і мала. Прадстаўнікі асяродку, да якога належыць Данні, індывідуалізаваны, камуністы ж выклікаюць у хлопца павагу і адначасова непакой. Але мэты і свайго класа і камуністаў для яго аднолькава незразумелыя. Тое ж можна сказаць і пра стаўленне галоўнага героя да Чырвонай Арміі, якая падаецца яму слаба дысцыплінаванай, а салдаты падобныя да азіятаў. Данні, гледзячы на іх, успамінае верш А. Блока “Скіфы”, у якім прысутнічаюць ніцшэанскія настроі. Данні адчувае віталісцкую сілу, якая ёсць, на яго думку, у савецкіх салдатах. Але тон мяняецца, калі Шкворацкі апісвае пампезныя прамовы высокіх ваенных савецкіх чыноў і прадстаўнікоў чэшскіх улад у гонар перамогі ў Костэльцы. Аўтар зноў звяртаецца да сатыры. Галоўны прамоўца, савецкі генерал – гэта чырванатвары таўстун з кіцелем, абвешаным медалямі, на якім няма вольнага месца. Гратэска выглядае, як жыхары слухаюць у фінале гімн СССР, Чэхаславакіі, а потым і французскі з англійскім.

Дзеянне рамана сканцэнтравана вакол канфлікту немцаў і чэхаў. Ідэйны ж канфлікт, які мы можам назваць цэнтральным, – гэта канфлікт пакаленняў. Данні і іншыя хлопцы шукаюць новы ідэал, новыя каштоўнасці і інстынктыўна разумеюць, што сацыялістычная рэвалюцыя і камуністы не адкрыюць патрэбныя ім гарызонты, а наадварот, будуць спрабаваць стварыць лад жыцця, які для іх непрымальны. Тэма рэвалюцыі пастаянна паўтараецца ў рамане. Аўтар праз маладых персанажаў паказвае існаванне двух супрацьлеглых паняццяў рэвалюцыі: як спосаб абнаўлення жыцця і як сродка захаваць былое. Калі па радыё гавораць, што Пражскі Град гарыць, бацька Данні перажывае і пакутуе ў безнадзеі, а ў сэрцы Данні расце пачуццё, што ўзнікне нешта новае.

Упершыню ў чэшскай літаратуры Шкворацкі паказаў вызваленне краіны савецкімі войскамі ў зніжаным, недзе гратэскным і іранічным выглядзе. Перамога над немцамі ў Чэхаславакіі паўстае без пафасу, без гераізацыі падзеі і людзей, якія ў ёй удзельнічалі. Аўтар “не рассыпаецца” ў падзяках Савецкаму Саюзу і Чырвонай Арміі, што было ўласціва і нават абавязкова для афіцыйнай літаратуры пасля 1948 г. Савецкіх салдат пісьменнік называе трохі зневажальна “русакамі”. Як ужо згадвалася, рускі генерал паказаны па-гашакаўску, у вельмі камічным выглядзе. Калі ён звяртаецца з прамовай да мясцовых жыхароў і раптам гучыць аднекуль аўтаматная чарга, то ён бяжыць хавацца. Такім чынам, можна зрабіць высновы, што ў рамане пануе іранічная стыхія, якая і фарміруе пункт гледжання на гістарычныя падзеі і на рэчаіснасць пасля перамогі “народнай рэвалюцыі”, як гэта называлася ў тагачаснай чэшскай гістарыяграфіі. Іранічна падаецца вобраз чэшскіх абывацеляў-буржуа (яны “маладушныя”), савецкіх воінаў, галоўнага героя Данні і яго сяброў, яго дзяўчыны Ірэны. У гэтым было наватарства Ёзафа Шкворацкага: у неартадаксальным падыходзе да матэрыялу. Гэта была па тых часах новая праўда. Пісьменнік ні з чаго не здзекуецца, але палемізуе з распаўсюджаным у савецкай літаратуры аднабаковым, класавым падыходам да ваенных падзей. На нашу думку, у рамане пануе гуманістычны, экзістэнцыяльны прынцып разгляду рэчаіснасці і людзей. Аўтар выступае за дабро і веру ў найлепшым разуменні.

Падкрэслім, што асноўны мастацкі сродак, які скарыстаны ў рамане, – гэта дэгераяцыя. Нават Данні ў Шкворацкага – гэта адзін з маладушных, пра якіх ён сам распавядае. Хлопец часцей за ўсё кіруецца эгаістычнымі матывамі: жаданнем падабацца дзяўчатам, тугой па сяброўству, страхам за жыццё як асабістае, так і іншых, жаданнем займацца джазам і англасаксонскай культурай.

У першым рамане чэшскага пісьменніка даволі шмат агульнага паміж апавядальнікам і аўтарам. Абодвум, напрыклад, уласцівы падсвядомы экзістэнцыялізм як адчуванне жыцця маладога пакалення, якое страціла рэлігію і Бога як сістэму маральных норм і калектыўнае разуменне сэнсу быцця, мела трагічны вопыт таталітарных сістэм і рэжымаў і якому засталіся толькі туга і разуменне прыгажосці асабістага жыцця і маральнай адказнасці за свае

ўчынкі і іх наступствы для іншых людзей. Таму нават маладыя людзі ў “Маладушных” добра адчуваюць хуткаплыннасць часу і нянавісць да ўсяго, што можа гэта жыццё перарваць альбо знішчыць. А гэта, дарэчы, вайна.

Раман ад свайго ўзнікнення ўспрымаўся як правакацыйны і прадстаўнікамі камуністычнага саветага рэжыму, і яго праціўнікамі, паколькі Данні і яго сябры сацыяльна належалі чэшскай буржуазіі. Дарэчы, у прадмове да першага выдання падкрэслівалася, што кніга – сатыра на маладушша і баязлівасць чэшскай буржуазіі, толькі праз такую інтэрпрэтацыю яе і надрукавалі ў савецкія часы ў Чэхаславакіі. Па сутнасці, гэта праўда. Але і сёння раман вельмі цікавы, бо ў ім ёсць і нешта большае, чым тое, што відавочна з першага разу. Шкворацкі натхняўся пры напісанні твораў амерыканскай літаратурай, перш за ўсё прозай Э. Хемінгуэя, таму ў “Маладушных” мы знойдзем кароткія сказы, якія пазбаўлены лірызму і даюць чытачу моцнае адчуванне эпічнасці. Г. Коскава назаве гэта “тэлеграфічным стылем Шкворацкага” [2, с. 71]. Як і ў амерыканскага пісьменніка, раман патрабуе дамыслівання, паколькі мае багатыя падтэксты і ў гэтым яго вялікая каштоўнасць і патэнцыял для чытачоў і даследчыкаў сучаснасці. Кампазіцыя вельмі сціслая, бо абраны восем дзён, якія становяцца мяжой паміж двума рознымі перыядамі чэшскай гісторыі. Аўтару ўдалося прадставіць панарамную карціну жыцця малога горада, ахарактарызаваць усе сацыяльныя слаі і палітычныя плыні. Вобразы і характары паўстаюць як сапраўдныя. Безумоўна, гэтаму паспрыяла гутарковая мова, якая пануе ў творах усяго першага творчага перыяду славянскага чэшскага празаіка. Вялікую ролю адыгрываюць дыялогі, якія займаюць значную тэкставую прастору рамана і становяцца адметнай рысай стылю Шкворацкага не толькі ў названым творы. Аўтар першай англамоўнай манаграфіі пра Шкворацкага Том Салецкі пісаў, што раман інтэрнацыянальны, хаця створаны на чэшскім правінцыяльным матэрыяле, бо ў ім прысутнічаюць звароты да амерыканскіх фільмаў, эпіграфы з сусветнай літаратуры, розныя нацыянальныя групы, што праходзяць праз Костэлец, у тэксце ўжываецца лацінская, нямецкая, англійская, руская мовы, згадваюцца амаль усе галоўныя ідэйныя плыні XX ст. (каталіцызм, гуманізм, камунізм і фашызм), у рамане ўжыты традыцыйны вобраз маладога творчага хлопца з правінцыі і прысутнічае іранічная медытацыя пра гісторыю і ідэалогію [3, с. 52].

Раман Ёзафа Шкворацкага “Маладушныя” стаў ключавой падзеяй пасляваеннага літаратурнага жыцця. Яго наватарскі стыль, кампазіцыя, тон, вобразы і ідэі – усё паўплывала на цэлае пакаленне чэшскіх пісьменнікаў. Для многіх крытыкаў і чытачоў ужо першая кніга пісьменніка стала сведчаннем яго вялікага пісьменніцкага таленту і майстэрства, межы якога ў наступных кнігах былі яшчэ больш пашыраны.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Blažíček, P. Škvoreckého “Zbabełci” / P. Blažíček. – Praha, 1992. – 70 s.
2. Kosková, H. Hledání ztracené generace / H. Kosková. – Jinočany: H&H, 1996. – 223 s.
3. Solecky, T. Prague Blues: The Fiction of Josef Škvorecky / T. Solecky. – Toronto: ECW Press, 1990. – 187 s.
4. Trensky, P. Josef Škvorecky / P. Trensky. – Jinočany: H&H, 1995. – 160 s.
5. Škvorecky, J. Zbabełci / J. Škvorecky. – Praha: ČS, 1958. – 365 s.